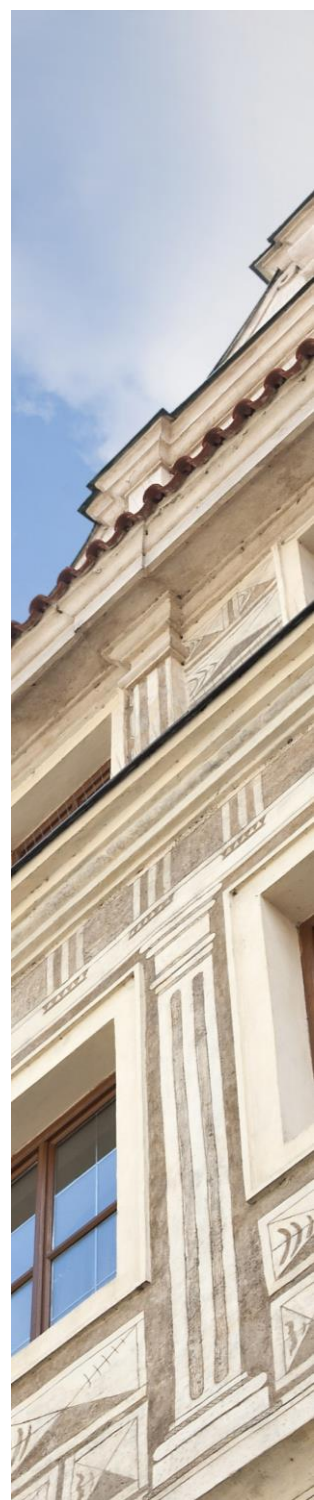

Lukáš Tichý

Energetické vztahy mezi Maďarskem a Ruskou federací: historie, současnost a perspektivy

ABSTRAKT

Energetické vztahy mezi Maďarskem a Ruskou federací prošly po roce 1990 řadou rozdílných vývojových etap. Od založení nového energetického rámce vzájemných vztahů přes zhoršení energetické interakce až po vytvoření pragmatických přátelských vztahů v oblasti energetiky. Současné energetické vztahy jsou charakterizovány výraznou energetickou závislostí Maďarska na Rusku, které je hlavním dodavatelem ropy, zemního plynu, uhlí a elektrické energie. Do budoucna lze očekávat další pokračování užší energetické spolupráce a politického přibližování Maďarska k Rusku, přičemž Maďarsko se stane pomyslným „trojským koněm“ Ruské federace v rámci Evropské unie.

Úvod

Současná krize na Ukrajině a prudké zhoršení energetických vztahů s Ruskou federací (RF) opět připomněly Evropské unii (EU) dvě dlouhodobě nepříjemné skutečnosti, a to: (1) energetickou zranitelnost a závislost některých členských států, především střední a východní Evropy na Ruské federaci a (2) nekoherentnost EU při vystupování ve vnějších vztazích a zavádění sankcí vůči Ruské federaci, která je narušována národními zájmy a vlastními vztahy členských států. Příkladem takového vyjednání členského státu, který upřednostňováním vlastních energetických zájmů a prosazováním bilaterálních vztahů s RF podkopává jednotnost EU, je v současnosti mj. Maďarsko.

Maďarsko se v současné době asi nejvýrazněji staví proti tvrdšímu postupu EU vůči Rusku za jeho politiku na Ukrajině. Maďarský premiér Viktor Orbán a další vrcholní političtí představitelé země proto opakovaně vyzvali EU ke zdrženlivosti, pokud jde o personální, politické, ekonomické sankce proti Rusku (například zakazující evropským společnostem získávat půjčky od ruských bank), a naopak zdůraznili potřebu zachování dobrých a stabilních (nejen energetických) vztahů s Ruskou federací. Jinak řečeno, Maďarsko v této souvislosti pragmaticky upřednostňuje ekonomické a energetické zájmy nad normativním postojem EU vůči Rusku a zároveň preferuje vlastní bilaterální vztahy s RF nad jednotným unijním postojem.

Hlavním cílem tohoto discussion paperu je analyzovat energetické vztahy mezi Maďarskem a Ruskou federací. Dílčí cíle jsou pak tři. Prvním cílem je popsat krátký historický vývoj rusko-maďarských energetických vztahů. Druhým cílem je analyzovat hlavní otázky současných energetických vztahů Ruska a Maďarska. A konečně třetím dílčím cílem je snaha predikovat budoucí vývoj energetických vztahů mezi RF a Maďarskem. K naplnění těchto cílů se předkládaný discussion paper v rámci energetických vztahů mezi Maďarskem a Ruskem zaměří na sektor ropy, zemního plynu a jaderné energie.

Struktura discussion paperu je následující. V první a druhé části je analyzována energetická bezpečnost a politika Ruska a Maďarska. Třetí část se pak zaměří na stručný popis vývoje energetických vztahů mezi RF a Maďarskem. Ve čtvrté části jsou analyzovány současné rusko-maďarské energetické vztahy v sektoru ropy, zemního plynu a jaderné energie. Poslední část se zaměří na predikci budoucího vývoje energetické interakce mezi Ruskem a Maďarskem.

1. Energetická bezpečnost a politika Ruska

1.1 Energetické zdroje a spotřeba RF

Podle zprávy EIA se na území Ruské federace v současné době nachází přibližně 87,2 bilionů barelů ropy tj. **5,2 % světových zásob ropy**, které by měly vydržet na cca 23 let (osmé největší zásoby ropy na světě). Ruská federace je druhým (třetím) největším producentem a exportérem ropy na světě. Zároveň na území RF se nachází přibližně 33 bilionů metrů krychlových zemního plynu, tj. **17,6 % světových zásob plynu**, které by měly vydržet na cca 56 let (po Íránu druhé největší zásoby zemního plynu na světě). Ruská federace je jedním z největších světových producentů a exportérů zemního plynu na světě.

Rusko má po USA druhé největší zásoby uhlí na světě, což představuje **19 % světových zásob uhlí**, tj. 173 miliard tun uhlí. Je šestým největším producentem uhlí. Je pátým největším spotřebitelem uhlí na světě. Má třetí největší zásoby uranu na světě, což představuje **10 % světových zásob přírodního uranu**, tj. 564 000 tun přírodního uranu. Je čtvrtým největším producentem uranu, což představuje 8,2 % světové produkce.

16 % elektřiny v Rusku je vyráběno z jaderné energie, resp. v jaderných elektrárnách. Rusko plánuje zvýšit počet jaderných reaktorů ze současných 33 až na 59. Instalovaná kapacita všech ruských jaderných reaktorů činí 23 244 MW. **Obnovitelné zdroje energie (OZE) nejsou v Rusku příliš využívány**, ačkoli Rusko má velký potenciál OZE (dále srov. EIA 2014).

1.2 Energetická politika Ruské federace

Všechny zásadní priority a cíle energetické politiky Ruské federace byly formulovány ve „**Strategii rozvoje energetické politiky Ruské federace do roku 2020**“ (dále jen Strategie), uveřejněné v srpnu 2003 během prvního volebního období Vladimira Putina ve funkci ruského prezidenta (2000–2004). Energetickou bezpečnost formuluje Strategie jako „stav bezpečnosti státu, jeho občanů, společnosti a ekonomiky od hrozeb spolehlivému zásobování energetickými surovinami a elektrickou energií“ (Ministerstvo promyšlenosti i trgovli, 2003). Jako hlavní úkol dlouhodobé energetické politiky pak Strategie vymezuje povinnost státu ochraňovat zákonné zájmy občanů a hospodářských subjektů, zabezpečit obranu státu a dosáhnout kvalitativně nového stavu celé energetické politiky (tamtéž).

Energetická otázka získala váhu v ruském politickém myšlení jak v průběhu druhého období prezidentství Vladimira Putina (2004–2008), tak i během prezidentství Dmitrije Medveděva (2008–2012). Příkladem důležitosti energetiky (energetické bezpečnosti a energetických zdrojů) pro politiku D. Medveděva bylo její zahrnutí například do „Koncepce zahraniční politiky Ruské federace“, schválené v květnu

2008, která popisuje význam energetických zdrojů a jejich prodej pro stabilitu domácí ekonomiky (Ministerstvo inostrannych del, 2008; de Haas, 2010: 85). Podobně „Národní bezpečnostní strategii Ruské federace do roku 2020“, kterou ruský prezident Medveděv schválil v květnu 2009, se zabývá otázkou energetické bezpečnosti a důležitostí nerostného bohatství pro ekonomický rozvoj Ruska. Tento strategický dokument považuje „využívání energetických komodit za významný prostředek obrany suverenity a posilování vlivu Ruska ve světě“ (Sovet bezopasnosti, 2009; de Haas, 2010: 85).

V listopadu 2009 vláda zveřejnila upravenou „**Energetickou strategii Ruské federace do roku 2030**“ (dále jen Energetická strategie), která má převážně technický charakter. Nová Energetická strategie nejenom rozšiřuje časový rámec předešlé strategie, ale zároveň vytváří novou strategickou orientaci pro energetický sektor v přechodu ruské ekonomiky na inovační cestu vývoje a zakládá priority pro dlouhodobý strategický rozvoj ruského palivo-energetického komplexu. Hlavním cílem Energetické strategie je „co nejefektivnější využití přírodních zdrojů a potenciálu energetického sektoru pro dlouhodobě udržitelný růst domácí ekonomiky, zlepšení životní úrovně občanů Ruské federace a posílení ruské pozice v zahraničí“ (Ministerstvo promyšlennosti i trgovli, 2009: 1). Ruská energetická politika by se zároveň měla „zaměřit především na rozvoj domácího energetického sektoru, na investice a modernizaci“ (tamtéž: 6–7).

Energetika hraje důležitou roli také v „Koncepci zahraniční politiky Ruské federace“, kterou V. Putin (2012–) schválil v únoru 2013. Koncepce například vyzývá k posílení strategického partnerství s významnými producenty energetických zdrojů a zároveň k aktivní podpoře dialogu se spotřebiteli a tranzitními zeměmi (Ministerstvo inostrannych del, 2013).

Dne 23. ledna 2014 pak ruské ministerstvo energetiky zveřejnilo návrh nové „**Energetické strategie Ruska na období do roku 2035**“ (dále jen Strategie 2035), jejímž hlavním cílem je vypořádat se v následujících letech se dvěma základními problémy: (1) měnící se realitou na vnějších trzích, na nichž je ruský energetický sektor silně závislý; a (2) zpomalením tempa růstu domácí ekonomiky. Na mezinárodní úrovni jsou pak klíčovými prioritami: (1) podpora dalšího rozvoje společného trhu s energiemi v rámci euroasijského hospodářského prostoru; (2) překonání krize ve vztazích s evropskými spotřebiteli zemního plynu pomocí adaptace smluvního systému s ohledem na zájmy Ruska; (3) urychlený vstup RF na asijsko-pacifické energetické trhy v souladu se strategií diverzifikace vývozu energetických produktů, která předpokládá až 32 %, resp. 31 % export ropy, resp. zemního plynu z Ruska do této oblasti do roku 2035 (Ministerstvo energetiky, 2014).

Zároveň energetická bezpečnost je v kruhu vládnoucí elity vnímána nejen z hlediska ekonomického zabezpečení, ale také jako základní prvek širšího pojmu národní bezpečnosti, protože vývoz energetických zdrojů a příjmů z vývozu jsou hlavním

impulzem pro rozvoj ruské ekonomiky a státu (dále například srov. Grošel, 2009; Laryš, 2011: 138). Mezi hlavní cíle ruské energetické bezpečnosti náleží jednak zvyšování palivo-energetického komplexu zajištěním ekonomicky odůvodněné poptávky po energetických surovinách, jednak zvyšování schopnosti spotřebitele účinně používat a posilovat stabilitu energetického sektoru vůči vnějším i vnitřním hrozbám (srov. Kaveshnikov, 2010: 595).

Jak z energetických strategií a dalších klíčových dokumentů vyplývá, energetická politika, jako hlavní nástroj zajištění energetické bezpečnosti Ruska, je založena na třech kritériích. První se týká geopolitické vize Ruské federace jako vyspělého dodavatele energie. Druhé kritérium jasně odkazuje na komoditizaci energetických vztahů. Třetí kritérium se pak zaměřuje na vztahy v oblasti energetiky jako nejefektivnější prostředek politického nátlaku na mezinárodní scéně a jako nástroj vyjednávání o nové bezpečnostní architektuře s cílem zabránit rozšiřování cizího vlivu na ruských hranicích (Tichý a Binhack, 2011: 48). Zároveň energetická politika Ruské federace je v současné době řízena dvěma, do značné míry vzájemně si odporujícími faktory, které oscilují mezi představou dosažení maximálního zisku z prodeje energetických surovin na lukrativní energetické trhy a užíváním energetiky k získání dominantního ekonomického a politického postavení ve světě (Romanova, 2008).

2. Energetická bezpečnost a politika Maďarska

V porovnání s Ruskem se na území Maďarska nenachází žádné významné zásoby ropy, zemního plynu či uhlí. Země je tak silně závislá (celkově z více jak 58 %) na dovozu energetických zdrojů, tj. ropy, plynu, uhlí a elektrické energie ze zahraničí, především z RF.

2.1 Energetické zdroje a spotřeba Maďarska

Maďarsko má po Nizozemsku největší podíl zemního plynu na celkové energetické spotřebě, který se pohybuje mezi 38–39 %. Další složky maďarského energetického mixu jsou ropa (asi 26 %), jaderná energie (přibližně 16 %), pevná paliva (11 %) a obnovitelné zdroje (8 %) (srov. Szolnoki a Farkas, 2011: 48).

2.1.1 Ropa

Ropa představuje asi 26 % z celkových dodávek primárních energií. V roce 2011 celkové dodávky ropy činily 6,4 milionu tun, což představuje mírný pokles oproti předchozím rokům. Většina ropy (přes 80 %) se dováží, přičemž veškeré dovozy (téměř 90 %) pocházejí z Ruska. V roce 2011 bylo dovezeno 5,8 milionu tun surové ropy, zatímco maďarská produkce činila 0,72 milionu tun, tj. cca 11 %. Maďarsko disponuje jen menšími zásobami ropy, které se nacházejí většinou na jihovýchodě

země.¹ Těžba surové ropy vrcholila v roce 1985 s 64 tisíci barely denně a od té doby postupně klesá. Výroba maďarských rafinerií činila v roce 2011 kolem 8,5 milionu tun ropných produktů.

Hlavní cestou pro dodávky surové ropy z Ruska je ropovod Družba (jižní větev ropovodu Družba). Má kapacitu 7,9 milionu tun ročně a transportuje ropovod k rafineriím Duna a Tisza. Dalším ropovodem je Adrie, s kapacitou 10 milionů tun ročně, který spojuje rafinerii Duna s chorvatským přístavem Omišalje. Původní záměr ropovodu bylo přivádět surovou ropu ze Středního východu či Afriky do Maďarska. Zároveň zde existuje interkonektor mezi Százhalombatta a Šahy (SR), spojující jižní a severní větev ropovodu Družba. Společnost MOL provozuje interní ropovody o délce 1200 km, které zásobují hlavní sklady ropy: Székesfehérvár, Pécs, Komárom, Szajol a Tiszaújváros.

Surová ropa je skladována v tancích ve městech Százhalombatta, Tiszaújváros a Fényeslitke, přičemž Maďarsko má zásoby ropy na přibližně 103 dnů. Pro skladování zpracovaných produktů slouží 8 terminálů (celních skladů): Csepel, Komárom, Pécs, Szajol, Székesfehérvár, Százhalombatta a Tiszaújváros. Rafinerie zpracovávající ropu se nacházejí na třech místech: „Duna“ (v Százhalombatta, destilační kapacita 8,1 milionu tun ročně – jediná rafinerie zpracovávající surovou ropu), „Tisza“ (Tiszaújváros) a „Zala“ (Zalaegerszeg). Všechny jsou ve vlastnictví MOL (ve vlastnictví MOL je i rafinerie Slovnaftu u Bratislavy, kapacita 6,1 milionu tun ročně), která by v budoucnu chtěla vybudovat 120 km ropovodu Százhalombatta–Šahy (srov. IEA, 2013: 6–14).

2.1.2 Zemní plyn

Zemní plyn má největší podíl na dodávkách primárních energií Maďarska, kolem 38–39 % v roce 2011 (předtím cca 40–45 %), což představuje roční spotřebu plynu kolem 12,1 miliard m³ (bcm/y). Domácí produkce zemního plynu v roce 2011 činila 2,87 bcm/y, což představovalo 21 % celkových dodávek. Celkem 79 % zemního plynu je dováženo. V roce 2011 dovoz zemního plynu činil 9,4 bcm/y, přičemž většina plynu (okolo 6 bcm/y) přichází z RF (83 %), dále je zemní plyn dovážěn z Německa (4 %) a Francie (7 %), přičemž třemi největšími importéry jsou: Panrusgas (9 bcm/y), E. ON Ruhr Imports (0,5 bcm/y), Gdf Suez (0,6 bcm/y) ročně. Maďarské ověřené zásoby mají činit 95 bcm/y, což by při současném stavu těžby stačilo na dalších 38 let. Očekává se nicméně pokles vlastní produkce v dalším desetiletí. Země disponuje také nekonvenčními zdroji plynu – ze skalních ložisek –, jejichž těžební potenciál je však nejistý. Možnostmi jeho dobývání se zabývá několik společností – MOL, ExxonMobil či Falcon (dále srov. Szolnoki a Farkas, 2011: 49).

Maďarská přepravní síť je tvořena více než 5700 km vysokotlakých plynovodů. Síť zahrnuje 5 kompresorových stanic a instalovaná přepravní kapacita je 187 MW.

---

¹ V roce 2011 dosahovala domácí produkce maxima 14 tisíc barelů denně.

Maďarsko dováží většinu plynu z Ruska přes Ukrajinu prostřednictvím plynovodu Bratrství do lokality Beregdaróc (56,3 milionu m³ denně), malou část také pomocí plynovodu HAG (tento plynovod může přepravovat také norský nebo nizozemský plyn, nicméně v současné době je používán pro přepravu ruského plynu) přes Rakousko do Mosonmagyaróvár (12,1 milionu m³ denně). Přeshraniční propojení mezi Maďarskem a Rumunskem bylo dokončeno v roce 2010 a s Chorvatskem je v provozu od počátku 2011. Zároveň byl spuštěn nový plynovod mezi Maďarskem a Chorvatskem, který vede mezi městy Városhöld (HU) a Slobodníca (HR) (kapacita je 19,2 milionu m³ denně; 80,5 km vede po území Chorvatsku a 210 km v Maďarsku). Plynovod dovolí zvýšit Chorvatsku exportní kapacity zemního plynu a po zprovoznění LNG terminálu v Chorvatsku se tato země stane exportérem plynu. Projekt za 395 milionů EUR byl smluvně uzavřen v roce 2009 mezi chorvatským Plinarco a pobočkou společnosti MOL Földgázszállító (srov. IEA, 2013: 16–17).

Na rozdíl od plynovodů s Ukrajinou a Rakouskem jsou tyto schopny pracovat v reverzním režimu, i když pro dosažení plného potenciálu s Rumunskem musí Rumunsko dobudovat kompresorovou stanici. Oba projekty posílily energetickou bezpečnost Maďarska, protože zvýšily počet vstupních bodů plynu ze dvou na čtyři. Dodávky plynu jsou Maďarsku zajištěny dlouhodobými kontrakty (současný kontrakt vyprší v roce 2015).

Skladovací kapacity Maďarska jsou tvořeny jedním strategickým úložištěm a šesti komerčními. Strategické úložiště Maďarska se nachází u Szöregu a má pracovní kapacitu 1,2 bcm/y a odběrovou kapacitu 20 milionů m³ denně. E.ON Földgáz Storage vlastní pět podzemních úložišť s pracovní úložní kapacitou 4,34 bcm/y a odběrovou kapacitou 55,2 milionů m³ denně. Maďarská společnost MMBF Zrt. vlastní komerční úložiště o kapacitě 0,7 bcm/y u Szöregu. Všechny komerční úložiště, s celkovou kapacitou přes 6 bcm/y zemního plynu, mohou být přístupná třetím stranám (IEA 2013: 17–20).

Důležitým úkolem Maďarska je vybudování severo-j jižního koridoru, jehož součástí má být i interkonektor mezi SR a Maďarskem. Projekt má realizovat Magyar Gáz Transzit Zrt. a měl by být dokončen do roku 2015. Plánovaná kapacita interkonektoru má být 14,4 milionu m³ denně včetně reverzního toku plynu. Součástí má být modernizace vstupní kompresorové stanice v Mosonmagyaróváru, jejíž kapacita se má zvýšit na 14,4 milionu m³ denně.

Začátkem října 2013 pak oznámila ministryně národního rozvoje Zsuzsa Németh, že obchodování s plynem včetně skladování plynu přešlo 30. září 2013 odkupem těchto aktivit státní energetickou společností MVM od německé společnosti E.ON do státních rukou, v souladu s podmínkami původní kupní smlouvy. MVM zaplatila 260 miliard HUF, na což si vypůjčila 200 milionů EUR od Bank of China a zbytek byla kapitálová injekce maďarské vlády. Znamená to, že maďarská energetická společnost MVM bude moci od nynějška samostatně dohadovat ceny plynu a

ovlivňovat jeho dovozy včetně cen plynu pro domácnosti, což je plně v souladu s politikou snižování tzv. „režijních nákladů“ (EnviWeb.cz, 2013).

2.1.3 Uhlí

Uhlí tvoří 11 % z celkových dodávek primárních energií. V roce 2011 dodávky činily kolem 2,7 milionu toe (tuna ekvivalentu ropy). Od roku 1985, kdy dodávky činily 8 milionu toe, však dochází k prudkému poklesu, v průměru o 4,1 % ročně. Domácí těžba uhlí je omezená pouze na lignit a dosáhla 9 milionů tun v roce 2011 (veškerá produkce se využívá v elektrárnách a kogeneračních jednotkách). Dovoz méně kvalitního černého uhlí (*sub-bituminous coal*) činil v roce 2011 přibližně 0,3 milionu tun čili asi 3 % celkových dodávek hnědého uhlí. Z dovozů hnědého uhlí šlo 67 % z České republiky a 26 % z Ruska. Veškeré černé uhlí je dováženo – 50 % z Ukrajiny, 27 % z ČR, 11 % z Ruska a 10 % z Polska (EnviWeb.cz, 2013).

2.1.4 Obnovitelné zdroje energií (OZE)

V roce 2011 činily OZE kolem 7,9 % z celkových dodávek primárních energií Maďarska a dosáhly 2 milionu toe. V posledním desetiletí tak došlo k významnému nárůstu využívání obnovitelných zdrojů. Pevná biomasa, tj. dřevo a zemědělský odpad, činily 76 % z celkových dodávek v rámci obnovitelných zdrojů (v roce 2011 činila 1,5 milionu toe), zatímco tekutá biomasa představovala 9 % a průmyslové a municipální obnovitelné zdroje 6 %. Geotermální energie představuje kolem 5 % z celkové obnovitelné energie, zatímco energie z bioplynu, větru, slunce či vody pouze 4 % (EnviWeb.cz, 2013).

2.1.5 Elektrická energie a jádro

Elektrárny v Maďarsku mají instalovanou kapacitu 9,2 GW. V roce 2011 výroba elektřiny dosáhla 37 TWh. Z toho 43 % byla elektřina z jádra, 31 % z plynu, 17 % z uhlí a 7 % ze spalování obnovitelných zdrojů a odpadu. Podíl větrných a vodních elektráren je zatím zanedbatelný. Maďarsko disponuje 19 elektrárnami s výkonem přes 50 MW, které se podílejí na celkové kapacitě 85 %. Největší podíl na kapacitě podle druhu paliva mají elektrárny plynové (59 %), dále jaderné (s přibližně 22 %), uhelné (15 %).

Výrobu elektřiny z jádra zajišťuje v současné době jediná jaderná elektrárna Paks, která disponuje dvěma bloky, resp. 4 reaktory sovětské provenience typu VVER 440 Model V213, jejichž celkový instalovaný výkon dosahuje po modernizaci z let 1982–1987 2000 MW. Jaderná elektrárna Paks vygenerovala v roce 2013 celkem 15 370 GWh elektrické energie, což odpovídá 36,4 % celkové spotřeby Maďarska a 50,7 % celkově vyrobené elektrické energie v zemi. Kapacita výroby elektřiny z OZE se zvětšuje a podle plánu by do roku 2020 měla dosáhnout 10,9 % z celkové produkce. Obnovitelná energie by se měla vyrábět v Maďarsku primárně z biomasy s podílem cca 62 %, z toho 17 % má připadat na geotermální energii, bioplyn a asi 4–5 % na

solární a větrnou energii. Nárůst soukromých investic do elektráren na biomasu se očekává po roce 2014.

Maďarsko je významná tranzitní země pro elektřinu, jeho elektrická soustava je propojená se všemi sousedními zeměmi, kromě Slovinska. V letech 2009 a 2010 bylo přeshraniční propojení rozšířeno o druhé vedení 400 kV s Chorvatskem a druhé 400 kV vedení s Rakouskem. Slovinské propojení se buduje. V rámci severojižního energetického koridoru jsou plánovány některé projekty. Interkonektor Gönyü–Gabčíkovo (400 kV s kapacitou 2771 MW) a interkonektor Sajóivánka–Rimavská Sobota (400 kV s kapacitou 1386 MW) by měly být dokončeny do roku 2016. Je plánována i výstavba plynové elektrárny v Százhalombatta o kapacitě 800 MW (vlastnictví MOL a ČEZ Group) (EnviWeb.cz, 2013).

2.2 Energetická politika Maďarska

Rozvoj energetiky a posilování energetické bezpečnosti patří dlouhodobě mezi priority Maďarska. V tom ohledu navazuje současná vláda na ty předchozí a snaží se tuto oblast intenzivně rozvíjet, a to i v kontextu Evropské unie. Energetika a energetická bezpečnost se proto také staly jednou z priorit předsednictví Maďarska v Radě EU v roce 2011. Vláda Viktora Orbána přijala v červnu 2011 dokument „**Národní energetická strategie Maďarska do roku 2030**“ (dále jen Strategie), který posléze schválil i maďarský parlament. Strategie je základním dokumentem určujícím další rozvoj tohoto sektoru do roku 2030 s výhledem do roku 2050 tak, aby byla zajištěna konkurenceschopnost, udržitelnost a bezpečnost maďarské energetiky. Podle strategie by mělo dojít k rostoucímu využívání OZE, zachování či posílení současné kapacity jaderné energie, rozvoji regionální energetické infrastruktury, vytvoření nového energetického institucionálního systému, zvýšení energetické účinnosti i k úsporám energie (EnviWeb.cz, 2013). Základními cíli Strategie jsou například:

v oblasti dopravy – zvýšení podílu OZE použitím biopaliv na 10 % do roku 2020 a na 17 % v roce 2030, posílení elektrifikace v dopravě a posílení železniční a kombinované dopravy;

šetření energií – nárůst spotřeby primárních energií do roku 2030 maximálně o 6 %;

tepelná energie – podíl výroby tepla z OZE má ze současných cca 10 % vzrůst do roku 2030 na 25 %, zahrnuje programy posilování energetické efektivity staveb prostřednictvím zateplování a využíváním moderních otopných systémů;

elektřina – modernizace elektráren a snižování emisí, zapojování efektivnějších a výkonnějších jednotek namísto starých neefektivních, prodloužení životnosti jaderné elektrárny Paks, popřípadě dostavba nových bloků;

výroba energií z obnovitelných zdrojů – zvýšení podílu výroby energie z obnovitelných zdrojů ze současných cca 7 % na 14,65 % v roce 2020 a 20 % v roce 2030, zvýšení podílu jaderné elektrické energie na spotřebě primárních energií, vytvoření systému podporujících využívání obnovitelných zdrojů a odpadů k výrobě energie.

Jako prioritní zemi pro zajištění domácí energetické bezpečnosti pak Strategie uvádí Ruskou federaci, se kterou hodlá dále rozvíjet stabilní energetické vztahy. Podle Strategie je Rusko pro Maďarsko nejvýznamnějším energetickým partnerem. „Vzhledem k tomu, že Rusko bude i nadále nejdůležitějším zdrojem dovozu v dlouhodobém horizontu, vyvážené partnerství mezi Ruskem a Maďarskem, je nezbytným prvkem pro zabezpečení dodávek“ (Ministry of National Development, 2011: 27).

3. Energetické vztahy Ruské federace a Maďarska: historický exkurz

Energetika hraje dlouhodobě klíčovou roli ve vztazích mezi RF a Maďarskem, které je možné datovat již do padesátých a šedesátých let minulého století, kdy Maďarsko společně s ostatními zeměmi RVHP bylo prvními příjemci ropy a plynu ze Sovětského svazu. Zároveň Maďarsko, které je jedinou ze zemí V4 kooperující s RF v rámci společně založeného mezivládního fóra, je demonstrativním příkladem, jak ekonomické investice a energetická závislost mohou měnit zahraniční politiku a orientaci dané země, tj. Maďarska ve vztahu k RF. To potvrzuje krátký vývoj vztahů mezi RF a Maďarskem, který je možné po roce 1990 rozdělit do tří fází/etap:

etapa od roku 1990 do roku 1998 – nová zahraničněpolitická a energetická orientace Maďarska, vytvoření nového rámce (energetických) vztahů s RF, který měl nahradit předchozí, Rusko nicméně není pro Maďarsko prioritou;

etapa od roku 1998 do roku 2002 – orientace Maďarska na EU a NATO, nová konzervativní vláda v Maďarsku považuje Rusko za ekonomickou a politickou hrozbu, snaha Maďarska snížit energetickou závislost na Rusku;

etapa od roku 2002 do současnosti – nová východní orientace Maďarska, pragmatický přístup k RF, která je považována za spolehlivého a klíčového partnera, snaha o přátelské energetické vztahy a politické sblížení s Ruskem.

3.1 První etapa energetických vztahů (1990–1998)

Rusko-maďarské vztahy po roce 1990 byly negativně ovlivněny a zatíženy minulostí, přičemž negativní percepce RF ze strany Maďarska vycházela z několika historických skutečností a událostí. Těmi byly jednak ruská (1848–1849) a poději sovětská (1956) intervence na území Maďarska, ale i soupeření o vliv na Balkáně na konci 19. století

či maďarská účast ve vojenských koalicích proti Rusku, resp. SSSR v obou světových válkách. Důležitou událostí v tomto ohledu pak byla návštěva ruského prezidenta Borise Jelcina v Budapešti v roce 1992, během které se podařilo řadu sporných témat mezi oběma zeměmi diplomaticky vyřešit.

Pokud jde o energetické vztahy v tomto období, například v říjnu 1994 byl vytvořen společný rusko-maďarský energetický podnik s názvem Panrusgas (65 % vlastnil Gazprom a 35 % MOL), jenž jako prostředník nahradil v řetězci dodávek zemního plynu mezi RF a Maďarskem předchozí společnost Minerallimpex. Nicméně představy RF a Maďarska na fungování a jednání společnosti Panrusgas, která měla být vlastníkem nového plánovaného plynovodu, se výrazně lišily. Zatímco RF viděla ve společnosti Panrusgas nástroj k získání rozhodujícího vlivu a podílu v maďarském sektoru přepravy plynu, Maďarsko chtělo pomocí tohoto společného podniku podpořit export a znovuzískat ztracené východoevropské trhy.

V roce 1996 pak společnost Panrusgas získala právo na dovoz 2 bcm/y zemního plynu ročně z Ruska výměnou za účast Maďarska na průzkumu Jamburského plynového pole. Zároveň v tomto roce maďarská plynárenská a ropná společnost MOL uzavřela s ruskou společností Gazexport dlouhodobý kontrakt do roku 2015 na dodávky (230 bcm/y) zemního plynu do Maďarska (Orban, 2008: 46–47).

3.2 Druhá etapa energetických vztahů (1998–2002)

Druhá fáze vývoje vztahů mezi Ruskou federací a Maďarskem byla negativně ovlivněna dvěma skutečnostmi. První byl vstup Maďarska do NATO v březnu 1999 a následné letecké bombardování Svazové republiky Jugoslávie (SRJ) státy NATO (OAF 1999), které Rusko vnímalo jako akt agrese vůči němu a pokus o oslabení ruského vlivu v Evropě. Dva týdny po zahájení vojenské operace NATO poslalo Rusko a Bělorusku údajně humanitární konvoj do Srbska. Nicméně Maďarsko odmítlo tento rusko-běloruský konvoj pustit přes svoje území z obavy, že převáží zbraně. Přestože jednání Maďarska bylo ospravedlnitelné, RF opakovaně pohrozila možnými dopady na vzájemné vztahy. V této situaci pak tehdejší maďarský premiér Viktor Orbán reagoval prohlášením, podle kterého „není pochyb o tom, že NATO potřebuje zbraně, neboť budoucnost Ruska je nejistá“ (Orban, 2008: 56).

Druhou negativní skutečností byla snaha ruské společnosti Gazprom proniknout na maďarský petrochemický trh se záměrem dosáhnout zde postupně dominantního postavení a vlivu. Ruská plynárenská společnost Gazprom se pak v tomto období opakovaně pokusila prostřednictvím získání rozhodujícího podílu ve dvou maďarských ropných společnostech, tj. TVK a Borsodchem (BC), ovládnout klíčovou státní energetickou společnost MOL. Vzhledem k tomu, že maďarské podnikatelské sféry a veřejné mínění nepřijaly ruské investice ve strategických energetických odvětvích s nadšením, neboť ruská společnost Gazprom nebyla vnímána jako strategický partner s potřebnou technologií, používal Gazprom podle Anity Orban k

dosažení svého cíle, tj. získání majoritního podílu ve společnosti BC, především skryté nelegální prostředky podobné mafiánským metodám. Jen v důsledku včasného zásahu ropné a plynárenské společnosti MOL se pak společnosti Gazprom nepodařilo získat většinový podíl v jiné významné maďarské petrochemické společnosti (TVK) a tím získat podstatný podíl ve strategické státní společnosti MOL (tamtéž: 95–103).

Gazprom v tomto období ovšem nebyl jediným subjektem, který usiloval o vstup na maďarský energetický trh. Stejně tak další ruské ropné společnosti (Transněft, Jukos, Lukoil apod.) chtěly získat vliv nad maďarským ropným průmyslem, například vybudováním propojení mezi ropovody Družba a Adria či ovládnutím společností MOL a TVK.

3.3 Třetí etapa energetických vztahů (2002 do současnosti)

Událostí zásadního významu pro energetické vztahy mezi Ruskou federací a Maďarskem bylo vítězství maďarské Socialistické strany v parlamentních volbách v únoru 2002, po nichž se do čela vlády dostal Péter Megyessy (2002–2004), který měl zájem na zlepšení vztahů s Ruskem. Právě od roku 2002 do současnosti, kdy se v čele maďarské vlády vedle Pétera Megyessyho postupně vystřídali Ferenc Gyurcsány (2004–2006, 2006–2009), Gordon Bajnai (2009–2010) a Viktor Orbán (2010–2014, 2014–), došlo v Maďarsku k nastartování procesu postupného posilování a zlepšování energetických vztahů s RF a později také politického přibližování k Rusku vedeného pragmatickými zájmy.

Maďarsko v budování „nadstandardních“ nejen energetických vztahů s Ruskou federací vidělo prostředek zvýšení a zajištění svojí energetické bezpečnosti. Jako vstřícný krok vůči Ruské federaci pak Maďarsko nekritizovalo ruskou domácí a zahraniční politiku a bylo více otevřené vůči ruským investicím v maďarském energetickém sektoru. Na posílení energetické interakce měla zájem také RF a to dokonce ještě více než v případě zlepšení vzájemných vztahů s Polskem. Rusko v tomto procesu přibližování s Maďarskem vidělo příležitost k posílení svého postavení, resp. ruských energetických společností na maďarském energetickém trhu, a zároveň nástroj postupného rozšíření ruského vlivu do dalších zemí střední a východní Evropy (srov. Orban, 2008: 112–116).

O zlepšení vztahů mezi Ruskem a Maďarskem svědčí mimo jiné také počet návštěv a schůzek mezi politickými představiteli obou zemí, jejichž hlavními tématy byly v převážné míře ekonomické a energetické otázky. Během premiérského období Pétera Megyessyho se uskutečnilo celkem pět prezidentských či premiérských schůzek mezi RF a Maďarskem. Stejně tak v období, kdy v čele maďarské vlády stál Ferenc Gyurcsány, se uskutečnilo čtyřikrát tolik schůzek mezi politickými představiteli Ruska a Maďarska a političtí představitelé obou zemí společně jednali i

v době premiérství Gordona Bajnaie. Jen pro srovnání, v předchozím období let 1991–2002 se konaly pouze čtyři schůzky vrcholných představitelů obou zemí.

V tomto období, tj. v letech 2002–2008 se energetické vztahy mezi RF a Maďarskem soustředily na řadu otázek. Vedle jednání o propojení ropovodu Družba a Adria, podpory ruské společnosti Lukoil na převzetí firmy TVK, se mezi RF a Maďarskem také velmi intenzivně diskutovalo o procesu privatizace maďarské společnosti MOL a výměně podílů mezi německou firmou Eon a Gazpromem, jehož prostřednictvím se ruská plynárenská společnost snažila získat vliv ve firmě MOL. Zároveň se v tomto období vážně spekulovalo, zda RF, která intenzivně stála o vstup do firmy MOL, resp. její společnosti, stojí za dvojím neúspěšným pokusem rakouské firmy OMV o převzetí právě firmy MOL.

V neposlední řadě významným tématem energetických vztahů mezi Maďarskem a Ruskem byla v letech 2005–2007 snaha o vybudování alternativního plynovodu Blue Stream 2 a od roku 2007 pak plynovodu South Stream jako konkurenčního projektu k unijnímu plynovodu Nabucco. Maďarsko mělo v počátcích jednání o rusko-italském plynovodu Blue Stream 2 zájem na spoluúčasti při budování nového plynovodu. To se potvrdilo během návštěvy ruského prezidenta v únoru 2006 v Maďarsku, kdy se Vladimir Putin dohodl s maďarským premiérem Ferencem Gyurcsánym na rozšíření plynovodu Blue Stream 2 do Maďarska a vybudování nového zásobníku se zemním plynem na maďarském území, čímž by se Maďarsko stalo důležitým distribučním centrem se zemním plynem (*gas distribution hub*). Zároveň maďarský premiér F. Gyurcsány dal jasně najevo svoji podporu plynovodu Blue Stream 2 před unijním projektem plynovodu Nabucco, když v jednom z rozhovorů v březnu 2007 prohlásil, že „plynovod Nabucco byl dlouhou dobu snem. Maďarsko ale nechce sen, Maďarsko potřebuje konkrétní projekt“ (srov. Orban, 2008: 150).

Maďarský premiér nakonec pod tlakem Evropské unie a komisaře pro energetiku Andrise Piebalgse svoji kritiku zmírnil a v dubnu 2007 Gyurcsány podpořil unijní projekt výstavby plynovodu Nabucco. Stejně tak se maďarský ministr zahraničních věcí King Gönz či ministr obrany Imre Szekeres připojili k premiérovi Ferenci Gyurcsánymu a King Gönz prohlásil, že „Nabucco by mělo pomoci Maďarsku diverzifikovat jeho dodávky zemního plynu“ (tamté: 151).

Nicméně již dva měsíce po oficiálním ukončení projektu výstavby rusko-italského plynovodu Blue Stream 2, uzavřely v červnu 2007 ruská společnost Gazprom a italská firma ENI memorandum o porozumění na vybudování nového plynovodu South Stream. A Maďarsko ještě do konce roku 2007 přislíbilo se k novému projektu připojit.

Zatím poslední fázi vývoje prochází energetické vztahy mezi Maďarskem a Ruskou federací od roku 2010 do současnosti, tedy ve dvou obdobích premiérství Viktora

Orbána, jež jsou spojeny s ještě užší vzájemnou energetickou spoluprací. Zároveň tato pokračující energetická kooperace je dále doprovázena založením pevnějších politických, ekonomických a kulturních vztahů mezi Ruskou federací a Maďarskem. Tento stav potvrdil například v únoru 2013 během vzájemné schůzky jak současný ruský prezident Putin, podle kterého je „Maďarsko nepochybně prioritním partnerem Ruské federace v regionu střední a východní Evropy“ (XpatLoop, 2013), tak maďarský premiér Orbán, když zdůraznil, že „je klíčovým a fundamentálním zájmem Maďarska sledovat dobré vztahy a úzkou spolupráci s Ruskem“ (tamtéž).

4. Současné rusko-maďarské energetické vztahy

Současné energetické vztahy lze nicméně hodnotit konceptem asymetrické dependence v neprospěch Maďarska. Zatímco Rusko je pro Maďarsko druhým nejdůležitějším obchodním partnerem a Maďarsko je závislé na dodávkách ruské ropy (kole 90 %) a zemního plynu (přes 80 %) a bude se zvyšovat závislost i v oblasti jaderné energie, maďarský energetický trh, na kterém operují společnosti Gazprom, Lukoil a Rosatom, není pro Ruskou federaci až tak důležitý (kolem 6 %)², jako jsou trhy Německa, Francie, Itálie, Španělska apod. Politické přibližování Maďarska s Ruskou federací, a to i na úkor zhoršení vztahů s Evropskou unií, je tak konceptem komplexního řešení výzev, kterým Maďarsko čelí v důsledku své energetické závislosti, a při zajištění energetické bezpečnosti se snaží touto loajlností přimět Rusko, aby zůstalo spolehlivým a stabilním energetickým partnerem. Energetické spolupráce mezi Maďarskem a Ruskem se v současné době nejintenzivněji rozvíjí v sektoru zemního plynu, jaderné energie a ropy.

4.1 Sektor ropy

Spolupráce mezi Ruskou federací a Maďarskem v sektoru ropy se v současnosti soustředí jen na omezený počet témat. V sektoru ropy je dlouhodobě hlavní otázkou účast ruských firem v maďarském ropném průmyslu a především snaha některých ruských subjektů ovládnout energetickou společnost MOL.

4.1.1 Společnost MOL a ruské zájmy

Poté, co se maďarské vládě podařilo opakovaně zabránit ovládnutí státní firmy MOL ze strany některých ruských energetických společností, v dubnu 2009 vyděsilo politické představitele Maďarska rozhodnutí ruské ropné firmy Surgutněftgaz odkoupit od rakouské společnosti OMV za 1,4 miliardy EUR více jak 20% podíl v maďarském ropném a plynárenském koncernu MOL, aniž by Budapešť předtím někdo informoval. Tento nečekaný krok do jisté míry znepokojil také českou státní energetickou společnost ČEZ, vlastníci 7% podíl ve společnosti MOL, ale i Slovenskou

---

² V kontextu unijních sankcí vůči Rusku, které poškozují jeho ekonomiku, však představuje Maďarsko klíčového spojence, jež s RF upevňuje energetické a ekonomické vztahy. S ohledem na tyto skutečnosti pak maďarský trh získává a bude daleko více získávat na významu pro Ruskou federaci.

republiku, neboť rakouská společnost MOL ovládá akcie slovenské firmy Slovnaft (srov. Tichý, 2009).

Zůstává ovšem otázkou, proč byla Moskva ochotna zaplatit tolik? Odpověď zní: ze strategických důvodů. Ruská federace si tím chtěla koupit přízeň Rakouska, neboť potřebovala, aby se Vídeň vzdala podpory evropského projektu plynovodu Nabucco a plně podpořila konkurenční projekt plynovodu South Stream. V případě Maďarska měla Ruská federace v rukou kartu, jak o témže přesvědčit Budapešť (dále k tomu srov. tamtéž).

Maďarské vládě se navzdory prohlášením místopředsedy ruské vlády Igora Sečina o strategické důležitosti zmíněné akvizice podařilo v květnu 2011 podíl ve státní energetické firmě MOL od ruské společnosti Surgutněftgaz odkoupit za 1,88 miliardy EUR zpět. Stalo se tak navzdory tomu, že Ruská federace hrozila v případě nestandardního chování maďarské strany a obstrukcí ohledně registrace nových vlastnických poměrů obrátit se ve sporu až na Evropskou komisi (Kuchyňková, 2012).

Opět je otázkou, proč ruská společnost Surgutněftgaz souhlasila s odprodejem podílu v maďarské ropné a plynárenské firmě MOL, o který ruská vláda tak dlouhou usilovala? Na první pohled se může zdát, že hlavním motivem odprodeje bylo ekonomické hledisko, protože ruská energetická společnost Surgutněftgaz vydělala cca 400 milionů EUR. Ve skutečnosti bylo rozhodnutí firmy Surgutněftgaz vedeno strategickými motivy. Odprodej podílu společnosti MOL bylo možné chápat spíše jako vstřícné gesto ze strany RF vůči Maďarsku s cílem přimět maďarskou stranu, aby definitivně schválila svoji účast na výstavbě plynovodu South Stream a přidělila mnohamiliardovou zakázku na vybudování dvou nových bloků jaderné elektrárny v Paksi ruské společnosti Rosatom (Dąbrowski, 2011).

V neposlední řadě se ropná a plynárenská skupina MOL rozhodla využít investiční příležitosti pro vstup na ruský energetický trh. Podle oficiálních stránek je společnost MOL odhodlána pokračovat ve své činnosti v Rusku s větším zaměřením na těžbu a správu dvou ropných bloků Bajtugan a Matjušinsky a zároveň je připravena znovu finančně investovat do nových slibných projektů v sektoru ropy (MOL, 2013).

4.2 Sektor zemního plynu

Podstatně rozmanitější a bohatší jsou energetické vztahy mezi Ruskou federací a Maďarskem v sektoru zemního plynu. Zde jsou hlavními tématy především otázka plynové závislosti Maďarska na RF, dojednání nového kontraktu na dodávky ruského plynu za přijatelné ceny pro Maďarsko a jednání o reverzních dodávkách zemního plynu z Maďarska na Ukrajinu. Důležitou otázkou ve vztazích s RF byla donedávna také účast Maďarska na projektu plynovodu South Stream.

4.2.1 Plynovod South Stream

Poté, co Gazprom a ENI ukončily jednání o výstavbě plynovodu Blue Stream 2, oznámily obě společnosti v červnu 2007 plán na vybudování plynovodu South Stream, jehož druhá větev povede mj. přes Maďarsko. V následujících letech jednali opakovaně představitelé Gazpromu a političtí představitelé Ruska se svými maďarskými protějšky o podpoře Budapešti tomuto projektu. Maďarsko nakonec dalo South Streamu přednost před unijním plynovodem Nabucco.

Již koncem února 2008 podepsalo Maďarsko s ruskou společností Gazprom dohodu, na základě které se Maďarsko mělo napojit na chystaný plynovod South Stream. Na této dohodě se předtím domluvili v Budapešti maďarský předseda vlády Ferenc Gyurcsány a ruský vicepremiér Dmitrij Medveděv. Zároveň obě strany souhlasily s vytvořením společného podniku, v němž by každá strana měla vlastnit 50% podíl. Za Maďarsko státem vlastněná společnost, za Rusko pak Gazprom. V polovině března 2009 ruský premiér Vladimir Putin společně s maďarským premiérem F. Gyurcsányem v Moskvě podepsali další dohody o vytvoření společného podniku, který zajistí práce na maďarském úseku plynovodu South Stream (dále k tomu srov. Socor, 2009).

Rozhovory mezi ruskou společností Gazprom a maďarskou stranou pokračovaly i v roce 2010. Například koncem ledna 2010 představitelé Gazpromu a maďarské banky MFB podepsali v Budapešti dohodu o založení společného podniku South Stream Hungary Zrt na vybudování části plynovodu South Stream v Maďarsku. Obě společnosti vlastnily ve společném podniku 50% podíl. O dva roky později, 17. dubna 2012³, pak maďarský premiér V. Orbán při setkání s generálním ředitelem Gazpromu Alexejem Millerem oznámil, že maďarskou banku MFB ve společném podniku South Stream Hungary Zrt nahradí maďarská, státem vlastněná energetická společnost MVM Zrt., a zároveň potvrdil zájem Maďarska o plynovod South Stream. Dne 31. října 2012, během návštěvy náměstka předsedy ruské společnosti Gazprom A. Medveděva v Budapešti bylo přijato konečné investiční rozhodnutí o výstavbě maďarské části plynovodu.⁴ O rok později, 18. listopadu 2013, byl South Stream prohlášen za prioritní investiční projekt. Zároveň maďarská ministryně Németh Laszlóné potvrdila, že „přípravy maďarské trasy plynovodu pokračují dobře“, a zdůraznila, že Maďarsko je i nadále odhodlané pro dokončení výstavby plynovodu South Stream, který „svou pozemní evropskou trasou vytvoří chybějící spojení mezi státy a přispěje k posílení energetické bezpečnosti Střední Evropy“ (BusinessInfo.cz, 2013).

---

³ Již v polovině února 2012 se ruská společnost Gazprom a maďarská energetická firma MOL rozhodly zrušit společný podnik Pusztavida Gaztároló Zrt. na vybudování podzemních zásobníků v Maďarsku, které měly skladovat polovinu roční spotřeby zemního plynu v Maďarsku.

⁴ V prosinci 2012 byly zahájeny práce na výstavbě plynovodu South Stream, který by měl do Evropy přivádět až 63 bcm/y plynu ročně.

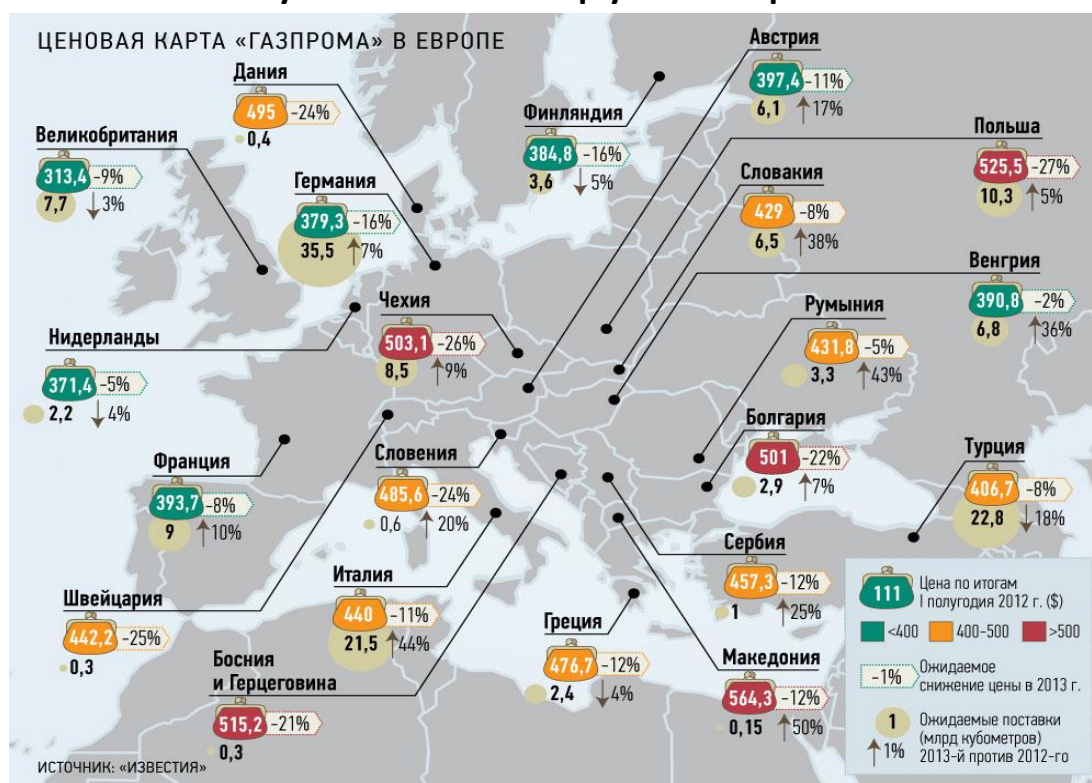
Na jaře 2014 se pak sešel v Budapešti generální ředitel Gazpromu A. Miller s premiérem V. Orbánem, aby projednali aktuální situaci kolem plynovodu South Stream, poté co rakouská ůMV podepsala 29. dubna 2014 s Gazpromem „Letter of Intent“, týkající se přistoupení k projektu a stavby plynovodu, který by měl vést do rakouského Baumgartenu. Oba představitelé se shodli na tom, že po rakouském přistoupení k projektu je třeba přepracovat plán trasy plynovodu a s ohledem na ukrajinské události stavební práce co nejvíce urychlit, neboť plynovod bude nyní pro Evropu z hlediska bezpečnosti zásobování plynem jednou z klíčových otázek (dále srov. The Wall Street Journal, 2014).

Nicméně na začátku prosince 2014 se RF rozhodla od výstavby plynovodu South Stream definitivně ustoupit. Podle vyjádření ruského prezidenta Vladimira Putina nemohl projekt plynovodu South Stream pokračovat bez souhlasu Bulharska, které na žádost Evropské komise pozastavilo přípravné práce na plynovodu v reakci na připojení ukrajinského Krymu k Rusku v březnu 2014 (iDNES.cz, 2014a).

4.2.2 Dojednání nového kontraktu na dodávky ruského plynu a jeho cena

Kromě plánované výstavby plynovodu South Stream jednaly 23. září 2014 generální ředitel ruské společnosti Gazprom A. Miller a maďarský premiér V. Orbán také i o zimních dodávkách ruského plynu do Maďarska a o prodloužení dlouhodobého kontraktu na dodávky zemního plynu z Ruska, který vyprší koncem roku 2015. Pro Maďarsko bude při vyjednávání o novém kontraktu velice důležitá otázka ceny, kterou bude platit za ruský plyn. Přestože ze všech zemí V4 platí Maďarsko v současné době nejnižší cenu (v roce 2015 je to asi 260 USD za 1000 m³ plynu, v roce 2012 to bylo 391 USD za 1000 m³ plynu a v roce 2009 to dokonce bylo 500 USD za 1000 m³ plynu), v porovnání s Polskem (526 USD za 1000 m³ plynu v letech 2012–2013), Českou republikou (503 USD za 1000 m³ plynu v letech 2012–2013) a SR (429 USD za 1000 m³ plynu v letech 2012–2013), vzhledem k tomu, že Maďarsko má jednu z nejvyšších spotřeb plynu v EU, kdy ze 4 milionů maďarských domácností jich více jak 45 % topí pouze zemním plynem, představuje cena zemního plynu v Maďarsku velice citlivé politické téma (Natural Gas Europe, 2014; The Wall Street Journal, 2014). Obrázek č. 1 znázorňuje mapu cen ruského zemního plynu v evropských zemích.

Obrázek č. 1: Ceny ruského zemního plynu v Evropě

Zdroj: <https://twitter.com/rykov/status/454694561273880576>.

Novou politickou dohodu o dodávkách ruského zemního plynu do Maďarska pak ruský prezident Vladimir Putin a maďarský premiér Viktor Orbán uzavřeli v Budapešti 17. února 2015.⁵ Ruský prezident v této souvislosti zdůraznil, že společnost Gazprom je připravena odsunout dodávky nevyužitého plynu do nadcházejícího období. Stejně tak podle V. Putina není vyloučena ani možnost zvýšení objemu zemního plynu v zásobnících nebo zvětšení kapacity těchto zásobníků. Ruský prezident zároveň potvrdil, že s Maďarskem počítá při budování nového projektu s názvem Turkish Stream, který nahradí zrušený plynovod South Stream a bude dodávat ruský zemní plyn mimo ukrajinské území. Nový plynovod by měl vést přes Turecko a Řecko (dále srov. České noviny, 2015).

4.2.3 Reverzní dodávky zemního plynu z Maďarska na Ukrajinu

Spornou otázkou v maďarsko-ruských vztazích bylo rozhodnutí Maďarska posílat Ukrajině reverzním tokem ročně 6 bcm zemního plynu. Plyn dodávaný z Maďarska, ale zejména ze Slovenska byl dosud pro Kyjev vítanou náhradou za přerušené ruské dodávky. Moskva utažením kohoutů reagovala na dlouhodobý spor s Kyjevem o cenu suroviny a na předešlé nezaplacené dodávky. Nicméně již 25. září 2014 se Maďarsko nakonec rozhodlo zastavit reexport zemního plynu na Ukrajinu (srov. iDNES.cz, 2014b).

⁵ Jak bylo výše zmíněno, platnost současné dlouhodobé smlouvy o dodávkách plynu končí v prosinci 2015.

Dodávky byly podle maďarského operátora FGSZ pozastaveny na neurčito a důvodem je potřeba pokrýt očekávané vyšší potřeby vnitřního maďarského trhu. Maďarský operátor v oznámení upozornil, že dohodnuté vývozní objemy na Ukrajinu podléhaly aktuálním technickým a komerčním podmínkám a nebyly smluvně zaručené.

Ve skutečnosti je krok Budapešti s největší pravděpodobností důsledkem ruského nátlaku. O maďarských dodávkách na Ukrajinu jednal 23. září 2014 generální ředitel ruské energetické společnosti Gazprom A. Miller s maďarským premiérem V. Orbánem. Podle dřívějších zpráv ukrajinského tisku ruská společnost Gazprom záměrně zvýšila ceny zemního plynu pro maďarského zákazníka, aby zdražil reexport na Ukrajinu, který je tak pro Kyjev nevýhodný (The Wall Street Journal, 2014; iDNES.cz, 2014b).

Maďarsko nakonec 10. ledna 2015 obnovilo dodávky zemního plynu na Ukrajinu, Denní provoz dodávek má činit kolem 2,7 milionu metrů³ plynu (dále srov. Denik.cz, 2015). Nicméně během poslední schůzky s ruským prezidentem V. Putinem 17. února 2015, maďarský premiér V. Orbán prohlásil: „Slíbili jsme Moskvě, že ruský plyn se už zpátky na Ukrajinu dostávat nebude“ (Euractiv 2015). Maďarsko tak dle V. Orbána bude na Ukrajinu do budoucna moci posílat jen plyn, který nakoupí na spotovém trhu na rakouském obchodním bodu Baumgarten (srov. Euractiv.cz, 2015).

4.3 Sektor jaderné energie

Důležitou oblast spolupráce mezi Maďarskem a Ruskou federací představuje také sektor jaderné energie. Bilaterální jaderná spolupráce mezi Maďarskem a Ruskem, která byla zahájena v prosinci 1966 podpisem dohody mezi tehdejšími Maďarskem a Sovětským svazem, má za sebou dlouhou, téměř padesátiletou historii. Významným projektem vzájemné spolupráce je výstavba jaderné elektrárny v Paksi disponující čtyřmi reaktory sovětské provenience typu VVER 440, které byly postaveny v letech 1974–1979 a uvedeny do provozu v letech 1982–1987 s celkovým instalovaným výkonem 2000 MW. Předpokládané uzavření jednotlivých reaktorů má být zahájeno po roce 2032 a ukončeno v roce 2037. Provozovatelem a vlastníkem JE Paks je státní elektroenergetická firma MVM (Magyar Villamos Művek Zrt.), obdoba české energetické společnosti ČEZ.

Současná vláda Viktora Orbána podporuje zachování a rozvoj jaderné energetiky. S využíváním jaderné energie a s jejím dlouhodobým zachováním v národním energetickém mixu počítá i Národní energetická strategie 2030.

Dne 14. ledna 2014 pak podepsali maďarská ministryně národního rozvoje Zsuzsanna Németh a prezident ruského Rosatomu Sergej Kirijenko dohodu o modernizaci a rozšíření jaderné elektrárny o dva nové reaktory se souhrnnou

kapacitou 2400 MW, které budou dány do provozu po roce 2023. Modernizace zajistí prodloužení životnosti stávajících bloků o cca 20 let do let 2032–2037. V období let 2032–2037 by tak mohl výkon dosáhnout společně max. 4400 MW, přičemž pak by nové bloky nahradily výkon původních starých po jejich odstavení. Zároveň RF s Maďarskem podepsaly mezivládní dohodu o poskytnutí státního úvěru v hodnotě 10 miliard EUR (asi 10 % maďarského HDP) na rozšíření jaderné elektrárny v Paks, který má pokrýt 80 % nákladů. V dlouhodobé perspektivě je zmiňována i možnost výstavby další jaderné elektrárny v Maďarsku (na jiném místě než Paks). Podíl JE na výrobě elektřiny by tak v budoucnosti činil cca 50 % (Rácz, 2014).

Nicméně, otázky zůstávají. Prvním problémem je celková legitimita mezivládní dohody mezi maďarským premiérem V. Orbánem a ruským prezidentem V. Putinem. Maďarská vláda tuto mezivládní dohodu obhajuje usnesením parlamentu č. 25/2009 (IV. 2), jako důkaz povinnosti rozšířit jadernou elektrárnu v Paks. Ale toto usnesení žádnou takovou sílu nemá, pouze dává všeobecný souhlas maďarského parlamentu k zahájení přípravných prací na projektu pro rozšíření jaderné elektrárny, například v podobě studie proveditelnosti. Kromě toho, jednání o dohodě podepsané 14. ledna 2014 byla provedena utajovaným způsobem, bez veřejné diskuse, přestože dohoda stanoví obrysy maďarské energetické bezpečnosti na příštích několik desetiletí a zahrnuje přibližně 25 % ročního státního rozpočtu. V neposlední řadě ruská společnost Rosatom byla vybrána bez veřejné soutěže nebo nabídkového řízení, což porušuje předpisy Evropské unie (Rácz, 2014).

Druhým problémem je načasování dostavby jaderné elektrárny v Paks. Stávající bloky jaderné elektrárny Paks nebudou vyřazeny z provozu dříve než po roce 2030. Přitom první nový reaktor jaderné elektrárny bude v provozu už od roku 2023, čímž Maďarsko bude mít k dispozici pět až šest aktivních jaderných reaktorů v Paks. Věrohodnější by bylo počkat, aby rozhodnutí o výstavbě padlo až kolem roku 2020 (tamtéž).

To pak vede ke třetímu problému, a sice k celkovým nákladům na projekt. Je velmi sporné, zda bude možné prodávat elektřinu vyrobenou z jaderné energie za tak vysoké ceny, aby se maďarské vládě vrátily vynaložené finanční náklady. Mnozí odborníci tvrdí, že budování nových jaderných bloků v Maďarsku je nejdražší řešení pro získávání elektřiny z důvodu extrémně vysokých stavebních nákladů. Navíc úroková sazba třicetileté ruské úvěrové smlouvy není dosud známa. I když úroková sazba bude pod 5 %, vize „levné“ jaderné elektřiny, kterou maďarská vláda opakovaně slibuje běžným občanům, se zdá být spíše mýtus než skutečnost (tamtéž).

Konečně čtvrtým problémem je zřejmý strategický rozměr mezivládní smlouvy mezi Maďarskem a Ruskou federací. Podle Andráse Ráczho je těžké pochopit, jak by takováto dohoda mohla zvýšit energetickou nezávislost Maďarska, když výsledkem

je pro Maďarsko přijetí třicetileté půjčky od Ruské federace na vybudování dvou ruských jaderných reaktorů. Důsledkem této dohody tak může být omezení manévrovacího prostoru Maďarska a jeho ještě větší finanční závislost než v případě stávajícího dovozu ruského zemního plynu a ropy (tamtéž).

Tento kontrakt o ruské finanční pomoci při rozšíření maďarské jaderné elektrárny Paks, který v únoru 2015 definitivně potvrdil maďarský parlament, nezůstal ovšem bez povšimnutí ze strany Evropské unie. Přestože Evropská komise s největší pravděpodobností rozšíření JE Paks nezablokuje, výhrady zůstávají, především ze strany Euratomu, který nesouhlasí s maďarským záměrem odebírat jaderné palivo pouze z Ruska (dále srov. iHNED.cz, 2015).

5. Perspektivy energetických vztahů mezi Ruskem a Maďarskem

Predikci budoucího střednědobého vývoje energetických vztahů mezi Ruskou federací a Maďarskem je možné navrhnout pomocí tří základních kritérií. Těmito kritérii jsou: (1) předem dané skutečnosti, (2) hybné síly a (3) klíčové neznámé.

Předem danou skutečností při predikci budoucího vývoje rusko-maďarských energetických vztahů je především **energetická závislost Maďarska na RF**, především v sektoru ropy (kolem 90 %) a zemního plynu (více jak 80 %). Vedle toho je další předem danou skutečností **míra diverzifikace**, kdy přestože Maďarsko má alternativní přepravní trasy, jejich využití je spíše omezené.

Stejně tak v tomto kontextu je **hybnou silou** míra **energetická závislost Maďarska**, která bude zásadním způsobem rozhodovat o perspektivách energetických vztahů RF a Maďarska. Další hybnou silou je **racionalizace cen plynu**, kdy přestože Maďarsko platí jednu z nejnižších cen v EU, tj. 260 USD za 1000 m³ plynu, velká spotřeba plynu v domácnostech (45 %) přiměje Maďarsko jednat o dalším snížení cen plynu z RF.

Klíčovou neznámou jsou pak **opatření, která Maďarsko v oblasti energetiky přijme**, tj. posílení energetické účinnosti, snížení spotřeby ropy a zemního plynu a větší využívání obnovitelných zdrojů energie apod. Stejně tak je otázkou, zda dojde k exportu amerického břidlicového plynu do Evropy, dokončení tzv. Severojižního plynového koridoru a realizaci dalších diverzifikačních projektů. Další klíčovou neznámou bude **postoj Maďarska k Evropské unii pod vlivem své energetické závislosti na Rusku**. Jinak řečeno, je otázkou, jaký vliv budou mít rusko-maďarské energetické vztahy na pozici Maďarska v rámci Evropské unie.

Pokud Maďarsko nepřijme ve střednědobém časovém horizontu nezbytná opatření v oblasti energetiky v podobě posílení energetické účinnosti, snížení spotřeby ropy a zemního plynu a větší využívání OZE apod., poroste maďarská energetická závislost

(ropa, zemní plyn, jaderná energie) na Ruské federaci. Stejně tak pokud nedojde k dokončení tzv. Severojižního plynového koridoru či k realizaci dalších diverzifikačních projektů, které by umožnily Maďarsku více diverzifikovat dodávky plynu či ropy, energetická závislost Maďarska na Rusku dále poroste.

Ve střednědobém časovém horizontu pak lze očekávat pokračování užší energetické spolupráce mezi Ruskou federací a Maďarskem, budování strategického partnerství mezi oběma zeměmi a politického přibližování Maďarska k Rusku. Vedle důležitosti Ruska pro Maďarsko poroste význam i obráceně, kdy například Maďarsko by mělo sloužit jako strategický uzel pro distribuci zemního plynu z Ruska do střední Evropy. Zároveň lze očekávat, že Maďarsko se stane pomyslným „trojským koněm“ Ruské federace v rámci Evropské unie. Jinak řečeno, podobně jako Řecko a Kypr, také Maďarsko bude daleko více hájit ruské zájmy a bránit politiku Ruské federace na půdě EU, a to i za cenu blokování dalšího jednání, vystupování a směřování Evropské unie.

Příkladem takové podpory ruských zájmů na půdě EU, byť nepřímou, je v současné době například odmítavý postoj Maďarska ve vztahu k novému unijnímu projektu tzv. Evropské energetické unie, jehož některá navržená opatření se dotýkají Ruska. Výhrady k zapojení Maďarska do nově vznikající Evropské energetické unie naznačil V. Orbán v průběhu jednání s ruským prezidentem V. Putinem v Budapešti 17. února 2015. Podle maďarského premiéra jsou některá opatření Evropské energetické unie, například užší propojování národních energetik napříč Evropskou unií či schvalování mezivládních dohod s mimounijními státy v oblasti energetiky ze strany Evropské komise, proti suverenitě jednotlivých unijních zemí. Ve skutečnosti by nová opatření měla především snižovat možnosti Ruska vyvíjet tlak na ty země, jež jsou závislé na jeho dodávkách zemního plynu (Euractiv.cz, 2015).

Závěr

Zatímco Ruská federace patří k zemím s druhými největšími světovými zásobami zemního plynu a uhlí a osmými největšími zásobami ropy na světě, na území Maďarska se nenachází žádné podstatné zásoby uhlí, ropy a zemního plynu. Maďarsko je tak silně závislé (celkově z více jak 58 %) na dovozu energetických zdrojů, tj. ropy, zemního plynu, uhlí a elektrické energie ze zahraničí, především z Ruské federace (z více jak 80 %). Tyto skutečnosti pak přivádějí obě země do stavu asymetrické vzájemné závislosti, kdy Rusko se nachází v daleko výhodnější pozici v porovnání s Maďarskem, či dokonce energetické závislosti Maďarska na Rusku.

Energetika proto hraje dlouhodobě důležitou klíčovou roli ve vztazích mezi RF a Maďarskem, které je možné po roce 1990 do současnosti rozdělit do tří fází/etap. V první etapě (1990–1998) došlo k částečnému překonání sporných historických událostí a vytvoření nového rámce (energetických) vztahů s RF, který měl nahradit předchozí. Nicméně RF v tomto období nebyla pro Maďarsko prioritou. Ve druhé

etapě (1998–2002), kdy se Maďarsko orientovalo více na EU a NATO, nová konzervativní vláda v Maďarsku považovala RF za ekonomickou a politickou hrozbu a snažila se snížit energetickou závislost na Rusku. V poslední etapě (2002 do současnosti) pak Maďarsko přijalo pragmatický přístup k Ruské federaci, která je považována za spolehlivého a klíčového partnera, a snaží se o přátelské energetické vztahy a politické sblížení s RF.

Současné energetické vztahy mezi RF a Maďarskem se odehrávají v sektoru ropy, zemního plynu a jaderné energie. V sektoru ropy se rusko-maďarské energetické vztahy zaměřují na posílení pozice ruských společností na maďarském energetickém trhu, na snahu ruských subjektů ovládnout maďarský ropný průmysl a společnost MOL a zároveň energetickou politiku firmy MOL na ruském ropném trhu. V sektoru zemního plynu jsou hlavními tématy zejména otázka plynové závislosti Maďarska na RF, dojednání nového kontraktu na dodávky plynu za přijatelné ceny pro Maďarsko a jednání o reverzních dodávkách zemního plynu z Maďarska na Ukrajinu. A konečně v sektoru jaderné energie je pozornost Ruské federace a Maďarska věnována tendru na výstavbu dvou nových bloků jaderné elektrárny v Paksi, který bez výběrového řízení dostala začátkem roku 2014 ruská společnost Rosatom.

Pokud jde o perspektivy energetických vztahů Maďarska a Ruska, lze na jedné straně očekávat další nárůst energetické závislosti Maďarska na Ruské federaci, který povede k užší energetické spolupráci mezi Ruskou federací a Maďarskem a politickému přibližování Maďarska k Rusku. Na druhou stranu s ohledem na přetrvávající unijní sankce vůči Rusku, jež poškozují jeho ekonomiku, bude maďarský trh představovat pro RF relativně významný prostor pro export nejen energetických komodit. Maďarsko by například mělo sloužit jako strategický uzel pro distribuci zemního plynu z Ruska do střední Evropy. Zároveň lze očekávat, že Maďarsko se stane pomyslným „trojským koněm“ Ruské federace v rámci Evropské unie, který bude hájit ruské zájmy. Příkladem takového hájení ruských zájmů na půdě EU, byť nepřímým, může být negativní postoj Maďarska vůči novému projektu tzv. Evropské energetické unie, v jejímž rámci se řada navržených opatření dotýká Ruska.

Lukáš Tichý je výzkumným pracovníkem Ústavu mezinárodních vztahů v Praze a interním doktorandem společného doktorského studia Metropolitní univerzity Praha s Ústavu mezinárodních vztahů. Kontakt: tichy@iir.cz.

Literatura

- Binhack, P.–Tichý, L. (eds.) (2011): *Energetická bezpečnost ČR a budoucnost energetické politiky EU*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.
- BusinessInfo.cz (2013): „Maďarsko potvrdilo své odhodlání pro dokončení výstavby South Stream (Jižní proud)“. *BusinessInfo.cz*, 20. listopadu 2013. On-line: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/madarsko-potvrdilo-sve-odhodlani-pro-dokonceni-42711.html>.
- České noviny (2015): „Rusko a Maďarsko se dohodly na pokračování dodávek plynu“. *České noviny*, 17. února 2015. On-line: <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/rusko-a-madarsko-se-dohodly-na-pokracovani-dodavek-plynu/1182644>.
- Dąborowski, T. (2011): The state to have a greater stake in MOL. *OSW*, 1. června 2011.
- Denik.cz (2015): „Maďarsko obnovilo zpětné dodávky plynu na Ukrajinu“. *Denik.cz*, 10. ledna 2015. On-line: <http://www.denik.cz/ekonomika/madarsko-obnovilo-dodavky-plynu-na-ukrajinu-20150110.html>.
- EIA (2014): Russia. *U.S. Energy Information Administration*, listopad 2014.
- EnviWeb.cz (2013): „Maďarsko: Energetika a těžba surovin“. On-line: <http://www.enviweb.cz/clanek/energie/94973/madarsko-energetika-a-tezba-surovin>.
- Euractiv.cz (2015): „Orbán: Evropská energetická unie je pro Maďarsko ohrožením“. *Euractiv.cz*, 20. února 2015. On-line: <http://www.euractiv.cz/energetika/clanek/viktor-orban-evropska-energeticka-unie-je-pro-madarsko-ohrozenim-012479>.
- Grošelj, K. (2007): „Energy Security in EU-Russia Partnership“. *Western Balkan Security Observer*, No. 6, July–September 2007, s. 5–17.
- de Haas, M. (2010): *Russia's Foreign Security Policy in the 21st Century Putin, Medvedev and beyond*. London and New York: Routledge.
- iDNES.cz (2014a): „Konec, projekt je uzavřen. Rusko stoplo plynovod South Stream“. *iDNES.cz*, 1. prosince 2014. On-line: http://ekonomika.idnes.cz/south-stream-konci-kvuli-blokaci-bulharska-fkg-eko-zahranicni.aspx?c=A141201_225401_eko-zahranicni_neh.
- iDNES.cz (2014b): „Maďarsko zastavilo dodávky plynu na Ukrajinu, potřebuje více pro sebe“. *iDNES.cz*, 26. září 2014. On-line: http://ekonomika.idnes.cz/madarsko-zastavilo-dodavky-plynu-na-ukrajinu-foe-eko-zahranicni.aspx?c=A140926_073150_eko-zahranicni_jj.
- IEA (2013): Hungary: Oil and Gas Security. On-line: http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/hungary_2012.pdf.
- iHNED.cz (2015): „Maďarsko připouští spory s EU kvůli dostavbě jaderné elektrárny v Paksi“. *iHNED.cz*, 13. března 2015. On-line: <http://zahranicni.ihned.cz/c1-63679320-madarsko-pripousti-spory-s-eu-kvuli-dostavbe-jaderne-elektrarny-v-paksi>.
- Kaveshnikov, N. (2010): „The issue of energy security in relations between Russia and the European Union“. *Energy Security*, Vol. 19, No. 4, December 2010, s. 585–605.
- Kuchyňková, P. (2012): „Role energetiky v politice Medvěděvova Ruska ve vztahu k EU“. In: Tichý, L. (ed.) (2012): *Energetické vztahy mezi Evropskou unií a Ruskou federací: partnerství nebo rivalita?* Praha: MUP.
- Laryš, M. (2011): „Ruská energetická politika a problematika interdependence EU a Ruské federace v sektoru zemního plynu“. In: Souleimanov, E. et al.: *Energetická bezpečnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. 128–146.
- Ministerstvo energetiky Rossijskoj Federacii (2014): *Energetičeskaja strategija Rossijskoj Federacii na period do 2035 goda*.
- Ministerstvo inostrannyh del Rossijskoj Federacii (2008): *Koncepcija vnešnej politiki Rossijskoj Federacii*.
- Ministerstvo inostrannyh del Rossijskoj Federacii (2013): *Koncepcija vnešnej politiki Rossijskoj Federacii*.

- Ministerstvo průmyslnosti i obchodu (2003): *Energetická strategie Ruské federace na období do 2020 roku*.
- Ministerstvo průmyslnosti i obchodu (2009): *Energetická strategie Ruské federace na období do 2030 roku*.
- Ministry of National Development (2011): *Hungarian National Energy Strategy 2030*.
- MOL (2013): MOL divested its Zapadno-Malobalykskoye field in Russia. On-line: <http://ir.mol.hu/en/mol-divested-its-zapadno-malobalykskoye-field-russia/>.
- Natural Gas Europe (2014): Hungary Asserts its Energy Independence with South Stream. On-line: <http://www.naturalgaseurope.com/hungary-energy-independence-south-stream-russia>.
- Orban, A. (2008): *Power, Energy, and the New Russian Imperialism*. Santa Barbara, CA: Praeger Security International
- Rácz, A. (2014): „From Russia with Love: A first Look at the Hungary-Russia Nuclear Deal“. *Paprika Politik*, 18. ledna 2014. On-line: <http://www.paprikapolitik.com/2014/01/from-russia-with-love-a-first-look-at-the-hungary-russia-nuclear-deal/>.
- Romanova, T. (2008): The EU-Russian Energy Dialogue: What Causes Limited Progress? Working Paper, St. Petersburg: School of IR.
- Socor, V. (2009): „MOL, Gazprom to Build Gas Storage Site in Hungary Independent of South Stream.“ *Eurasia Daily Monitor*, Vol. 6, Issue: 48, on-line text.
- Sovet bezopasnosti Rossijskoj Federacii (2009): *Strategija nacionalnoj bezopasnosti Rossijskoj Federacii do 2020 goda*.
- Szolnoki, E.–Farkas, M. (2011): „Energy Policy of Hungary“. In: Świątkowska, J. (2011): *Energy security of the V4 countries. How do energy relations change in Europe*. Krakow: The Kosciuszko Institute.
- The Wall Street Journal (2014): „Gazprom, Hungary Talk Natural Gas Supply, South Stream in Budapest“. *The Wall Street Journal*, 23. září 2014.
- Tichý, L. (2009): „Pokračování energetických zájmů a vlivu Ruské federace ve střední Evropě“. *Natoaktual.cz*, 9. listopadu 2009.
- Tichý, L.–Binhack, P. (2011): „Energetické vztahy mezi evropskou unií a Ruskou federací“. In: Binhack, P.–Tichý, L. (eds.): *Energetická bezpečnost ČR a budoucnost energetické politiky EU*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2011, s. 37–66.
- XpatLoop (2013): „Agreement on Energy Cooperation between Hungary and Russia“. *XpatLoop*, 1. února 2013. On-line: http://www.xpatloop.com/news/agreement_on_energy_cooperation_between_hungary_and_russia.